

Михалківські скарби

Унікальні коштовності, до яких упродовж 60 років ніхто не мав доступу

[1]

Зіновій Партико [1]

14 лютого, 2019 - 15:39

-
- Твіт [2]
-

[3]

МИХАЛКІВСЬКІ СКАРБИ МЕНШ ВІДОМІ, АНІЖ УСЛАВЛЕНА СКІФСЬКА ПЕКТОРАЛЬ, АЛЕ, БЕЗПЕРЕЧНО, ВОНИ ЗАСЛУГОВУЮТЬ НА ТАКУ Ж УВАГУ ДОСЛІДНИКІВ ТА СУСПІЛЬСТВА

Усім знавцям історичних цінностей України достеменно відома скіфська пектораль, знайдена 1971 р. археологом Б. Мозолевським. Проте свого часу в Україні були знайдені й інші не менш, якщо не більш цінні скарби. Але про них або забули, або мало говорять, хоча постановка таких питань зараз, коли Україна остаточно здобула незалежність, стає особливо важливою. Важливою тому, що постає питання про повернення таких цінностей у державу, на терені якої ці скарби було виявлено.

До розмови про найвагоміші знахідки, археологічні скарби України запрошуємо **доктора історичних наук, старшого наукового співробітника відділу археології Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, професора кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки Львівського національного університету імені Івана Франка Миколу Стефановича БАНДРІВСЬКОГО**. Свого часу у співавторстві з Л. Крушельницькою вийшла у світ його

книжка «Золоті Михалківські скарби та їх доля» (Львів: Ліґа-Прес, 2012. 232 с.).

— Миколо Стефановичу, то які найбільші скарби України, зокрема віднайдені археологами, ви можете назвати? Крім пекторалі, зрозуміло.

— Скарби не є метою досліджень археологів. Дослідники за ними не «полюють» і цілеспрямовано тільки скарби не шукають. Те, що в окремих стародавніх похованнях часом трапляються вироби з дорогоцінних металів, свідчить лише про те, що ці коштовні речі могли входити до заупокійних дарів померлому, як, скажімо, з уже згаданою пектораллю. Ранньоскіфський період особливо багатий на такі поховання з цінними речами, але ці предмети — в одному похованні їх можуть бути сотні — ніхто не трактує як скарби. Більше того, кожна така річ, вироблена з дорогоцінного металу, а, інколи й оздоблена коштовним камінням, має наукову цінність, лише будучи пов'язаною з усім контекстом, у якому її було знайдено: похованням, спорудою, ритуальним жертвоприношенням та іншими аспектами. Якщо ж одна чи більше таких коштовних речей знайдені поза комплексом, тим більше, без прив'язки до конкретного місця, то для науки вона майже втрачена.

Найбільшою знахідкою серед михалківських дорогоцінностей видається золота діадема, всіяна солярними знаками, а по верху — бичачими ріжками, які нагадують півмісяць. Довершеністю форм і напрочуд високим естетичним смаком вражають жіночі фібули-застібки, а також фібули розміром 13—17 см у вигляді хижаків з хижо роззявленими пащами й настовбурченими вухами. Такого довершеного зооморфного стилю тогочасні археологічні культури Європи не знали. І саме цей факт — у зіставленні з іншими — свідчить радше про місцеве виготовлення цих оздоб. Особливий інтерес викликають пишно декоровані наручні браслети, фалари (нашивні круглі оздобы) з петельками на звороті для кріплення і тисячі різного типу й розміру намистин, окремі з яких (вони, мабуть, займали чільне місце в нагрудній прикрасі) були завбільшки у п'ять і більше сантиметрів, а окремі були прикрашені мініатюрною золотою сканню у вигляді спіралей та мотиву «біжучої хвилі».

— Оскільки ви знавець саме михалківських скарбів, будь ласка, розкажіть читачам нашої газети, де, коли і як вони були віднайдені?

— «Знавцями» скарбів науковці бути не можуть. «Знавцями» скарбів радше можуть бути белетристи, популяризатори науки, ба навіть так звані копачі, або «чорні» археологи, які протизаконним риттям землі в пошуках раритетів минулого свідомо й несвідомо грабують нашу давньоукраїнську спадщину. Шкода, що наша держава досі ще не виробила юридичних інструментів, щоб зупинити таке — на жаль, зараз майже повсюдне — пограбування старожитностей.

Що ж до михалківських скарбів, то перший із них 1876 р. знайшли дві дівчинки, котрі гнали худобу на пасовище і першими побачили вимулєні нічною зливою блискучі предмети (Михалків — село на березі р. Нічлави в Борщівському районі Тернопільської області). Другий скарб було знайдено так само в Михалкові випадково двадцять років по тому (1897 р.), на відстані 28 м від місця знайдення першого скарбу. Тоді якраз ремонтували дорогу. І в першому, і в другому разі вироби із золота лежали купкою на глибині близько 40 см. Майже цілим вдалося зберегти для науки лише золоті предмети з першого михалківського «скарбу», вага яких становила 7,5 кг.

Ці коштовності викупили львівські графи Дідушицькі для свого приватного музею.

Предмети з другого михалківського скарбу значною мірою розійшлися по руках робітників, котрі працювали там. Згодом окремі з цих коштовностей перепродавали лихварям у Вінниці, Одесі та інших містах.

Встановити вагу цього другого скарбу сьогодні неможливо. Його невеликі частини зберігаються зараз у Природничому музеї у Відні (наприклад, золоті наруччя, золоті чаші, пронизки намиста та ін.), в Археологічному музеї в Кракові, в низці інших європейських музеїв та приватних колекцій. Усі вони були придбані в різний спосіб, часом через треті-четверті руки, але завдяки цьому наука отримала можливість провести металознавчий аналіз цих предметів. За сучасними мірками, для цих коштовностей використано золото приблизно 900-ї проби.

Загалом, у сумі ці два скарби складаються з двох діадем, кількох тисяч намистин та «крилатих» пронизок, золотих чаш, зооморфних і лучкових фібул, блях, гривень, браслетів, чотирьох золотих зливків завдовжки 20 см.

— То михалківський скарб — це власне скарб чи це коштовні речі, знайдені в похованні?

— Можливо, на тому місці в Михалкові було й більше таких «купок» золота, однак все те зникло в паші ненаситного Молоха — жадоби до раптового, неочікуваного збагачення. Можу лише поспівчувати тим людям, які сподівалися в такий спосіб залагодити свої тогочасні потреби. Уся історія світової археології аж рясніє такими прикладами хижацького привласнення того, що колись мало стосунок до поховальних культів чи жертвоприношень. Чому так відбувається — не знаю. Це потребує окремої розмови.

З наявного на сьогодні археологічного матеріалу я схильюся до думки, що оті два комплекти золотих речей із Михалкова колись могли бути священними предметами, тобто священними предметами, які — при виконанні якихось тогочасних священнодійств — одягали і які високо цінували й дорожили ними. Можливо, на місці знахідки могло бути якесь спеціальне місце, де відбувалися ритуальні маніпуляції з золотом. Але це лише здогад, а не наукове припущення. Головне тут — не перетнути грані між тим, що, ймовірно, могло бути, і чистим фантазуванням.

— Як склалася доля михалківських скарбів у XX ст. і де вони зараз?

— Графи Дідушицькі виставляли михалківські скарби для загального огляду лише один раз — у залі львівського магістрату відразу ж після їх віднайдення та придбання. Після цього — майже 60 років (!) — до цих коштовностей майже ніхто, в тому числі науковці, не мали доступу. Єдиний, для кого графи Дідушицькі зробили виняток, — це австрійський археолог чеського походження Кароль Гадачек, який 1904 р. опублікував коштом власників михалківських цінностей альбом з ліногравюрами цих речей і коротким їхнім описом. Уявіть собі: цінності такого колосального наукового значення з обсягом тексту про них... всього лише близько в 11 — 12 сторінок сучасного тексту формату А4! Це було просто як знуцання з унікальності михалківського золота.

Натомість, за моїми даними, почерпнутими переважно серед матеріалів відділу рукописів Львівської національної бібліотеки імені Василя Стефаника (при нагоді дякую Мирославі Дядюк, котра звернула мою увагу на ці документи), автентичні михалківські скарби точно перебували у Львові до 1936 р. Їх, як ломбардний кредит, здали до Іпотечного банку Львова, який був розташований на сучасній площі А. Міцкевича. Причому ці скарби багато разів намагалися продати не лише до Лувру, Варшавського

археологічного музею, а й навіть стороннім особам, наприклад всесвітньо відомому мистецтвознавцю античності Михайлу Ростовцеву, який спеціально приїздив із цього приводу до Львова.

На початку 1990-х р. на Заході з'явилися наукові публікації, в яких теперішнім місцем перебування михалківських коштовностей називають Ермітаж.

— Якщо перевести вартість цього скарбу в грошовий еквівалент, то скільки в нашому сучасному світі може коштувати така знахідка?

— Я не є експертом з оцінювання старожитностей. Найбільше, про що можу сказати, так це про наукову вартість михалківського золота: припускаю, що для вивчення мистецтва і релігії Стародавньої Європи, вони (ці скарби) значно перевищують наукову вартість славнозвісної пекторалі, про яку ви згадали на початку.

А коли вести мову про їхню цінність у грошовому еквіваленті, то згаданий уже Михайло Ростовцев, оглянувши михалківські скарби, оцінив їх у понад три мільйони швейцарських франків, що станом на 1933 р. було еквівалентом 870 кг золота...

— Де зараз перебувають михалківські скарби і яка їхня вартість, ми з'ясували. Чи не пора керівництву нашої держави (Міністерством культури і закордонних справ) ставити питання про їх повернення в Україну? Адже деякі країни (Британія, США) повертають археологічні знахідки в країни, де вони були знайдені, незважаючи на цінність цих предметів.

— Дивує, чому український уряд на міждержавному рівні (із залученням Міністерства закордонних справ, Комісії з питань поверненню культурних цінностей та ін.) не ставить питання перед РФ, якщо й не про нагальне повернення михалківського золота, то, принаймні, про створення комісії з досвідчених фахівців, які б документально простежили «проходження» михалківських раритетів (як автентичних, так і їхніх дублікатів) і в східному, і в західному напрямках.

Мабуть, такі питання потрібно ставити, навіть незважаючи на те, що зараз Україна перебуває у стані війни.

Розмовляв Зіновій ПАРТИКО, Львів

Рубрика: Історія і Я ^[4]

Газета: №28-29, (2019) ^[5]

-
- Твіт ^[2]
-

Source URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/istoriya-i-ya/myhalkivski-skarby>

Links

[1] <https://day.kyiv.ua/uk/profile/zinovy-partiko>

[2] <https://twitter.com/share>

[3] <https://day.kyiv.ua/sites/default/files/main/articles/14022019/21skarb.jpg>

[4] <https://day.kyiv.ua/uk/article/istoriya-i-ya>

[5] <https://day.kyiv.ua/uk/arhiv/no28-29-2019>